

Список використаних джерел

1. Арандаренко Н. Записки о Полтавской губернии составленные в 1846г./Н.Андаренко – Ч.І. – Полтава, 1848.
2. Афанасьев А. Живая вода и вещее слово/А.Афанасьев. – М., 1988.
3. Афанасьев А. Чужбинский Быт малоросского крестьянина/А.Афанасьев. – М., 1855. – Кн. I.
4. Гончаров Н.К. Историко-педагогические очерки/Н.К.Гончаров. – М.: Из-во АПН РСФСР, 1963.
5. Капица О.И. Детский фольклор/О.И.Капица. – М., 1966.
6. Котляревский А. Об обычаях у славян при рождении дитяти до его возмужания. – Чтение в историческом обществе Нестора Летописца/А.Котляревский. – Кн. I. – Киев, 1879.
7. Маркевич М. Обряды собранные М. Маркевичем/М.Маркевич. – Вып. I. – М., 1832.
8. Ячуржински Н. Весенние хороводы, игры и песни/Н.Ячуржински // Киевская старина, 1905. – №10.

Н.Д.Майбородюк

РОЗВИТОК ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті розкривається експериментальний матеріал педагогічної моделі особистісно орієнтованого уроку з розвитку ціннісно-сміислової свідомості учнів початкових класів на уроках математики.

Ключові слова: суб'єкт, інтерпсихічна дія учня на уроці, розвиток особистості, цільова спрямованість дії.

В статье раскрывается экспериментальный материал педагогической модели личностно ориентированного урока по развитию ценностно-смыслового сознания учеников начальных классов на уроках математики.

Ключевые слова: субъект, интерпсихическое действие ученика на уроке, развитие личности, целевая направленность действия.

In the articles demonstration experimental material of pedagogical model of the personality oriented lesson opens up on development of valuable-semantic consciousness of pupils of primary classes on the lessons of mathematics.

Key words: subject, interpsychical action of pupils on the lesson, development of personality, having a special purpose orientation of action.

Постановка проблеми. Педагогічні новації висувають нові вимоги до організації навчального процесу за такими критеріями, які б відповідали повноцінному розвитку внутрішніх потенціалів особистості як суб'єкта навчання. Одним із істотних аспектів вирішення цієї проблеми є визначення педагогічних закономірностей створення особистісно-ціннісної ситуації для учнів, в яких би вони адаптувалися як суб'єкти цільової навчальної діяльності.

Незважаючи на великий обсяг напрацьованого матеріалу, проблема особистісно орієнтованого підходу до розвитку дитини залишається однією із

перспективних щодо визначення такої педагогічної моделі уроку, в якому б і учень, і вчитель функціонували як суб'єкти свого саморозвитку.

З огляду на зазначене особливої актуальності набуває тема розвитку ціннісно-смыслові свідомості молодшого учня на уроках математики. Від правильно організованого особистісно орієнтованого уроку залежить формування ідентичності учня як суб'єкта власного життя.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз літературних джерел переконує у перспективності вибору теоретико-методологічної основи гуманістичної педагогіки для визначення методики нашої науково-дослідної роботи. Відмітимо, що в цьому аспекті здійснено багато досліджень, в яких автори визначають ключові вимоги до моделювання сучасного уроку. Працюють над розробленням моделей інтерактивних методів навчання у початковій школі такі дослідники: О.Я.Савченко, Н.Ф.Скрипченко, О.В.Скрипченко, Г.А.Цукерман та інші. Ціннісне значення наукових досягнень з розвитку учнів початкових класів визначається теоретичними положеннями І.Д.Беха, Л.І.Божович, В.В.Давидова, Б.Д.Ельконіна, О.Л.Кононенко, в яких автори зазначають, що активність є основним компонентом успішного розвитку особистості.

Розуміння сутності пізнання збагачуються теоретичними положеннями герменевтики, феноменології, психології (*Ш.Амонашвілі, В.Кан-Калик, Г.Ковальов, А.Копйов, С.Максименко, Л.Джеймкобс, Х.Гадамер, М.Гайдеггер, П.Ріквор, І.Нарський, Ю.Хабермас, Р.Хінекер, У.Юрі та ін.*). Доповнюється змістовним розумінням сутності феномену пізнання і дослідження з проблеми рефлексії у взаємодії (*О.Анісімова, Ю.Кулоткін, О.Михайлова, О.Залужний, Є.Ісаєв, М.Савчин, С.Степанов, І.Соколянський та ін.*).

Звернення до вітчизняних матеріалів з теоретико-методологічного положення в організації навчального процесу з розвитку особистості дало змогу зупинитись на положенні *Г.С.Костюка*, який писав: «Природа і сутність будь-яких явищ об'єктивної дійсності найкраще пізнаються, якщо ці явища розглядаються в розвитку. Це стосується і пізнання психічних явищ» [5, с.120].

Виокремлення елементів організації особистісно орієнтованого навчання школярів за результатами експериментально-емпіричної роботи представлено багатьма дослідниками (*О.Міцкевич, Л.Павлова, Е.Петрюк, Т.Пушкарьова, В.Тарасова, Б.Тевлін, І.Якіманська, Л.Якушева, О.Бульбах, Н.Дьяченко, В.Євдокімов та ін.*).

Авторитетною залишається теорія навчання *Ельконіна-Давидова*, в якій представлені дві сторони організації навчального процесу:

1) особистісно-організована вчителем робота з визначення *знаково-символічних засобів навчального матеріалу*, засвоюється учнями як перехід від відомого до невідомого, від незрозумілого до зрозумілого, від «чужого» до власно прийнятого, засвоєного матеріалу;

2) особистісно-орієнтована організація *взаємодії вчителя і учня*, що відбувається за схемою S-S взаємодія двох рівноправних учасників навчального процесу, дії яких спрямовані на навчальне співробітництво, в

якому і відбувається засвоєння *знаково-символічних засобів навчального матеріалу* [3].

Враховуючи важливість зазначених досліджень, ми звертаємо увагу на не розробленість проблеми ціннісно-сислової свідомості учнів початкових класів як таких, що за своїми віковими психологічними характеристиками здатні до довільного цілеспрямованого учіння.

Мета нашої роботи полягає у визначенні педагогічної моделі розвитку ціннісно-сислової свідомості учнів початкових класів на уроках математики.

Виклад основного матеріалу. В сучасній педагогічній літературі модель особистісно орієнтованого уроку можна умовно представити у трьох напрямках.

Перший напрямок, найбільш представлений в літературних джерелах, визначається намаганням вчителів як найбільш логічно і компактно представити учню навчальний матеріал. Узагальнення цих робіт дозволило нам визначити напрямок у колі формування *дидактичної компетентності вчителя*.

Другий напрямок визначається презентацією теоретичних положень щодо управління розумовою діяльністю учня. Найбільш представлені роботи в цьому аспекті визначаються методиками програмованого навчання.

Третій напрямок, який є недостатньо дослідженим, простежується у роботах, що спрямовані на розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя і учня як рівноправних учасників навчального процесу. Достатньо навести приклад з книги Ш.О.Амонашвілі, про те, як учень піднімає руку і виголошує в класі:

- Шамо, я на тебе розлючений, бо ти мене не запитував на уроці!

Слід погодитись, що така поведінка учня можлива за умов природного відчуття самоповаги, свободи та самоактуалізації в навчальній діяльності.

Згідно теоретичного підходу до вирішення поставленої проблеми, ми виходимо з того, що педагогічна культура є «alter mater» розвитку свідомого визначення цілості як смислу життя (за В.К.Буряком) [2]. Виступаючи апологетом цієї педагогічної філософії, ми переконані, що всі умови для досягнення й задоволення потреб особистості школяра є результатом власної цілеспрямованої активності, яка виступає не умовою, а основним модулем особистісного сприйняття навчального матеріалу. Згідно вказаної теоретичної основи, ми розробили дослідно-емпіричне дослідження, в якому були вирішені наступні завдання: 1) визначення експериментальної і контрольної групи учнів; 2) відстеження процесів інтеріоризації знакової системи учнями; 3) вивчення компетентності вчителя створювати модель особистісно орієнтованого уроку.

База і методика дослідження. У експерименті взяли участь вчителі Криворізьких шкіл № 105, 116, 130. Загальна кількість вчителів, які виявили інтерес до експерименту, складала 4 особи, та їх учнів – 107 школяра. Учасники експерименту були розділені на дві групи – експериментальну (подальше ЕГ) і контрольну (подальше КГ). Експеримент проводився у три етапи: 1) постановка проблеми для ЕГ і КГ була однаковою – здійснити особистісно-орієнтовану організацію навчання учнів, яка буде відстежуватися на уроках математики; 2) додатково на методичних засіданнях вчителі ЕГ ознайомилися із

технологією режисури управління динамікою взаємодії учня і вчителя з моделювання знаково-символічних засобів навчального матеріалу на уроках математики;

3) порівняльний аналіз результатів дослідження у КГ і ЕГ, який визначався за показниками:

- активність учнів на уроках математики;
- змістовність відповідей учнів;
- наукова точність з визначення математичних операцій.

В цьому дослідженні нами була здійснена цілеспрямована робота по формуванню ціннісних орієнтацій вчителя, його установок відносно активності учня як S діяльності. Було визначено, що теоретично вчителі сприймали положення про те, що учень як особистість - постійно змінюється і проживає своє життя як процес змін, а не є готовим продуктом (за думкою Г.Олпорта)[3], проте в практичній діяльності вони не використовували ці знання. Це стало однією із складових підготовки їх до особистісно-орієнтованої організації навчання учнів. Для подолання цієї проблеми були застосовані елементи із організації взаємодії у системі «вчитель-учень» у навчальних тренінгах, які надавали можливості «зупиняти» процес взаємодії, визначати «клітинку» сумісної взаємодії та усувати односторонньо-активну діяльність вчителя.

Наведемо приклад вивчення теми «Круглі числа» в 4 класі.

Вчитель: (Виставляє на дошці цифри, серед яких відсутні «круглі числа»). На попередньому уроці учні відпрацьовували записані в таблиці «круглі числа». Сьогоднішній урок починається із закріплення попереднього). Діти, скажіть будь ласка, що на вашу думку означають слова «круглі числа»?

Учень 1: Ті, що йдуть по колу.

Учень 2: Ті, що схожі на коло.

Учень 3: У складі яких є коло.

Учень 4: Вони круглі як м'яч (коло).

В класі біля 70% учнів відповідали, останні спостерігали. Вчитель запропонував пасивним учням роботу в такій послідовності:

Вчитель: Запрошую до дошки учнів (називає імена пасивних учнів – біля 3х) для допомоги у поясненні наступного матеріалу. Для цього потрібно вирізати коло із папірців, які я приготувала. (Учні розглядають дидактичний матеріал і починають виконувати завдання. Соціальна поведінка в класі допомагає пасивним учням зайняти почесний статус «помічника вчителя», у них формується нова соціальна роль, яка раніше не була сформована. Розвиток цієї ролі позитивно вплинув на розумову активність учнів, яких ми відмічаємо у наступному прикладі.)

Вчитель: Виставте на дошці вирізані фігури. (Учні представили ○)

Вчитель: Що це за фігура?

Учень: Це коло.

Вчитель: А на що вона схожа?

Учень: На колесо (м'яч, круг, руль, цифру «0»).

Вчитель: Скажіть, будь ласка, а «0» – це цифра чи число?

Учень 1: Ні, це цифра.

Учень 2: Це число!

Учень 3: Це і число і цифра!

Вчитель: В яких випадках це число, а в яких – цифра?

Вчитель: А «0» може бути числом?

Учень: Так, якщо буде входити до складу числа.

(Далі вчитель записує на дошці ряд чисел: 540 640 30 201 330 420 402).

Вчитель: Скажіть, будь ласка, що є спільного (відмінного) в цих числах?

Робота продовжується, в ході неї відбувається мікроаналіз інтерпсихічних дій щодо формування поняття «круглі числа».

Відвідування занять вчителів з ЕГ показали позитивні результати, після участі у тренінгах вчителів відносно використання S-S взаємодії на уроках, проте режисюра організації управління процесом інтерпсихічних дій залишалась неудоконаленою. По-перше, вчитель не враховував психологічні особливості учня. Інтровертний вчитель «затягував» темп роботи екстравертного учня і навпаки, екстравертний вчитель не враховував природний темп роботи інтровертного учня. По-друге, вчитель тільки на інтуїтивному рівні визначав динаміку інтропсихічних дій учня по засвоєнню матеріалів.

За результатами дослідження було встановлено: 1) учні ЕГ проявляють дії оперування *знаково-символічних засобів* у засвоєнні навчального матеріалу, в той час як у КГ учні допускають помилки і використовують *знаково-символічну систему* шляхом вгадування; 2) прояв вільної дії учнів у ЕГ був вищий порівняно з учнями в КГ, що свідчить про вміння вчителя використовувати педагогічну модель особистісно-орієнтованого уроку; 3) незважаючи на те, що вчителі КГ мали установку на особистісно-орієнтоване навчання, все ж таки, у взаємодії з учнями вони проявляли командно-регулятивні дії, які сприяли руйнуванню суб'єктного ставлення учня до навчального процесу.

За результатами проведеного дослідження, була визначена проблема, яка потребує подальшого вивчення, а саме: «Чому в ЕГ були вчителі, які «локально» використовували особистісно орієнтований урок, незважаючи на те, що отримали відповідну методичну підготовку за нашою програмою.

Список використаних джерел

1. Балл Г.А. Теория учебных задач. Психолого-педагогический аспект / Г.А.Балл. – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Буряк В.К. Педагогічна культура: теоретико-методичний аспект: [монографія] / Володимир Костянтинівич Буряк. – К.: Деміур, 2005. – 232 с.
3. Олпорт Г. Становление личности. Избранные труды / Г.Олпорт / М.: Смысл, 2002, С. 166–216.
4. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения / В.В.Давыдов. – М.: Интор, 1996. – 544 с.

5. Зинченко В.П. Совокупная деятельность как генетическая исходная единица психического развития / В. П.Зинченко, Б. Г.Мещеряков // Психологическая наука и образование. – 2000. – № 2. – С. 86–95.
6. Костюк Г.С. Принципы развития в психологии / Г.С.Костюк // Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1969. – С. 118-152.
7. Тевлін Б. Урок в системі особистісно-орієнтованого навчання / Б.Тевлін // Школа молодого вчителя. – К., 2005. – С. 43-51.

Л.І.Косяк
 канд. пед. наук, доцент,
 Криворізький ДПУ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

У статті розглядаються педагогічні умови, які сприяють успішному формуванню музичних інтересів молодших школярів на уроках музики.

Ключові слова: педагогічні умови, музичний інтерес, музичний розвиток, музичні знання й уміння, художньо-педагогічне спілкування.

В статье рассматриваются педагогические условия, которые способствуют успешному формированию музыкальных интересов младших школьников на уроках музыки.

Ключевые слова: педагогические условия, музыкальный интерес, музыкальное развитие, музыкальные знания и умения, художественно-педагогическое общение.

The article deals with the pedagogical conditions that contribute to the successful formation of musical interests of junior schoolchildren in music lessons.

Key words: pedagogical conditions, musical interests, musical development, musical skills, artistic and pedagogical communication.

Поступ у розвитку суспільства час від часу змінює орієнтири, удосконалює і переосмислює попередні здобутки в педагогіці, але музичне виховання завжди залишалося важливою ланкою у процесі становлення особистості, духовне багатство якої визначається різноманітністю її інтересів. Від ефективності та цілеспрямованості цього процесу залежить не тільки загальна культура молоді, але й якісне перетворення її інтересів.

Аналіз теорії і передового педагогічного досвіду показує, що формуючий характер навчального процесу в школі досягається шляхом створення певних педагогічних умов. Виявлення та забезпечення педагогічних умов необхідне для успішного вирішення завдань щодо формування музичних інтересів молодших школярів на уроках музики.

Ми намагалися відібрати найбільш значущі педагогічні умови, враховуючи при цьому, що кожна умова має свої локальні можливості і відокремлено не може повністю забезпечити успішність формування музичних інтересів молодших школярів. Тільки їх діалектичний взаємозв'язок, що